

מסורת הש"ס
 א. בכורות כהב. כוב. ככל
 הברייתא) תוספתא בכורות
 יז-יט. שם עדויות פ"ב ט
 (בשינויים).
 ב. (בשינוי) משנה עדויות
 פ"ה מ"ו.

גרסות
 ושחטו אסור בשי"מ: שחטו
 אסור.
 אמר ר' יוסי - וחכמים
 אוסרים בכתי"מ קטע זה
 חסר.
 מחלוקת בכתי"מ: מחלוקת.
 פליגי במת והוא הדין
 לשחטו בכתי"מ: (פליגי)
 במת דברי הכל אסור כי
 פליגי בשוחטו.

לשון
 אבל
 למלה זו יש כמה מובנים.
 מובנה הרגיל של מילה זו
 בלשון חכמים הוא כמקובל
 בפנינו, מילת ניגוד לדברים
 הקודמים. אך לעתים
 משתמשים בה להבעת
 הדגשה, כמו 'באמת', וכך
 הוא בסוגיה כאן. שימוש זה
 קיים כבר במקרא, כגון
 בפסוק 'אבל אשמים אנתו'
 (בראשית מב, כא).

אישים
 ר' חלפתא
 מן דור השלישי לתנאים.
 ר' חלפתא היה בן העיר
 ציפורי והיה רבה של עיר זו.
 בעורו עוד ראה את בית
 המקדש והכיר את חכמי
 ישראל שבאותו הדור. הוא
 האריך ימים והיה בין
 משתתפי הכרם ביבנה, כחבר
 לר' עקיבא.
 ר' חלפתא מוזכר במשנה,
 ומקצת דבריו ומעשיו
 מובאים בברייתות. תלמידו
 המובהק היה בנו ר' יוסי (בן
 חלפתא) המביא מדבריו
 ומזכירו פעמים רבות, תמיד
 בציון "אבא חלפתא", מפני
 הכבוד.

הא [אבב] שער בעל מום שרי [מותר]. אף על פי שלא התירו מומחה!
 ודוחים: יש לומר כי התנא של ברייתא זו, כל היכא [מקום] שלא התירו
 מומחה - "תם" קרי ליה [הוא קורא לו]. ואפילו אם היה בעל מום.
 ומציעים: אם כך אתה מפרש את הברייתא, לימא כתנאי [האם נאמר
 שדברי ריש לקיש שנויים כמחלוקת
 תנאים]? שכן שנויה ברייתא זו
 בשלימותה: התולש צמר מבכור
 תם, אף על פי שנולד בו אחר כך
 מום ושחטו - אסור הצמר. בכור
 בעל מום שתלש ממנו צמר, ואחר
 כך מת - עקביא בן מהללאל
 מתיר את הצמר, וחכמים אוסרים.
 אמר רבי יהודה: לא במקרה זה,
 שתלש ממנו ואחר כך מת, התיר
 עקביא בן מהללאל את הצמר לאחר
 שחיטה, אלא בשער בכור בעל מום
 שנשר והניחו בחלון, ואחר כך
 שחטו - בזה עקביא בן מהללאל
 מתיר וחכמים אוסרים. אמר רבי
 יוסי: מודה אבא (אבי) חלפתא,
 ההולך בשיטת חכמים, במקרה זה
 של שער בעל מום שנשר, שאם
 שחטו - שהוא מותר, שהרי אבל
 בייחוד (באמת ובכבוד) אמרו
 חכמים: אם נשר שער בכור בעל
 מום - יניחנו בחלון, שמא יש
 תקוה, כלומר, שמא יתירוהו, שכן
 אם שחטו - דברי הכל מותר,
 ודוקא אם מת - בזה עקביא בן
 מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים.
 עד כאן לשון הברייתא. ותוהים: מה
 שאמר רבי יוסי בשם אביו - היינו
 [הרי זה] בדיוק מה שאמר תנא קמא
 [התנא הראשון] בברייתא, שדווקא אם
 מת הבכור אוסרים חכמים את הצמר,
 אבל אם שחטו - הריהו מותר!
 אלא לאו [האם לא] דין התירו
 מומחה איכא בינייהו [יש ביניהם],
 דתנא קמא סבר [שהתנא הראשון
 סבור]: התירו מומחה קודם שנתלש
 הצמר - אין [כן]. הועילה שחיתתו
 להתיר את הצמר שנתלש, ואי [ואם]
 לא התירו מומחה - לא הריהו
 אסור לדעת חכמים. ואתא [ובא] רבי
 יוסי למימר [לומר]: אף על גב [אף
 על פי] שלא התירו מומחה הצמר
 מותר? ואם כן נחלקו תנאים בדברי
 ריש לקיש. אמר רבא: לא, יש לומר
 כי דכולי עלמא [לדעת הכל], אי

הא בעל מום - שרי, אף על פי שלא התירו מומחה!
מומחה! - תנא, כל היכא דלא התירו מומחה -
"תם" קרי ליה. לימא כתנאי: "התולש צמר
מבכור תם, אף על פי שנולד בו מום ושחטו -
אסור. בכור בעל מום שתלש ממנו ואחר כך מת
- עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים.
אמר רבי יהודה: לא בזה התיר עקביא בן
מהללאל, אלא בשער בכור בעל מום שנשר
והניחו בחלון, ואחר כך שחטו - בזה עקביא
בן מהללאל מתיר וחכמים אוסרים. אמר רבי
יוסי: מודה אבא חלפתא בזה שהוא מותר. אבל
בייחוד אמרו חכמים - שזאמת
וצנור אמרו: ייחטו בחלון לשער בכור
בעל מום שנשר. שמא יש תקוה -
שמא יהא מותר ליהנות. ומפרש: ומה
תקוה יש - שאם שחטו דברי הכל
מותר. אבל = זאמת. ומצירו צעירוצין
צפרק "ככל מערצין" (למ, ה) צסופו.
בייחוד = צנור. ומצירו צמסכת יומא
(ה, ג) וידעו ציחוד ששס ארון נגנו.
רבי יוסי היינו תנא קמא -
דקאמר: המולש זמר מצבור תם ושחטו
אסור, הא בעל מום ושחטו - מותר
לדברי הכל. וזמנת פליגי צמודה דרבי
יוסי, ולתנא קמא נמי צמנת פליגי. תנא
קמא סבר אי התירו מומחה אין אי
לא לא - דבעל כרחיך הכי תרלת.
וכדתרלת ריש לקיש לעיל, כי אומציניה
מרישא דמילתיה דתנא קמא דקמני:
המולש זמר מצבור תם - הא בעל מום
שרי. ומתנא ריש לקיש ואמר: כל היכא
דלא התירו מומחה - "תם" קרי ליה.
אלמא, הכי משמע מילתיה: המולש זמר
מצבור תם, דהיינו בעל מום שלא התירו
מומחה - אסור לדברי הכל. הא בכור
בעל מום, דהיינו התירו מומחה, שחטו
ממנו כו'. ורבי יוסי סבר: אף על גב דלא
התירו מומחה נמי, כשנשר שרו רצנן.
ממאי? מדקאמר "יש תקוה", דמשמע:
יש תקוה וימירו מומחה ושחטו -
מכלל דלכתי לא התירו מומחה כשנשר.
פליגי במת והוא הדין לשחטו -
מדלא אשכחן צמילתיה דתנא קמא
דנימא: שחטו דברי הכל מותר. הלכה
כרבי יהודה - דשחטו פליגי, ולא
צמנת.

אמר רב נחמן: הלכה כרבי יהודה, הואיל
ותנן בבחירתא פנותיה. דתנן: שער בכור
בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו
- עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים.

אמר רב נחמן: אמר רב נחמן:
הלכה כרבי יהודה, הואיל ותנן בבחירתא כוותיה [ושנינו
במשנה]: שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו - עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים.

אמר רב נחמן: אמר רב נחמן:
הלכה כרבי יהודה, הואיל ותנן בבחירתא כוותיה [ושנינו
במשנה]: שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו - עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים.

הא בעל מום שרי - ורבי יוסי הוא, לאמר: שחטו שרו רצנן. אי נמי,
 עקביא היא. אף על גב דלא התירו, וקשיא לריש לקיש. תם קרי ליה -
 ומאי "אף על פי שנולד בו מום" - אף על פי שנראה אחר כך לחכס, ואמר:
 מום קצוץ. לימא - הא דריש לקיש תנאי היא. אסור - דצמס אפילו
 עקביא מודה, דלחו לשהייה ולאפקועי
 מקדושת מוצת. ועוד, שהרי עדיין אין צו
 שום היתר. אף על גב דנקט "תולש" -
 הוא הדין לנתלש, כדמפרש צסיפא
 דשמעתא. לא בזה - שמת התיר
 עקביא, אלא שחטו. אמר רבי יוסי
 מודה אבא ששמו חלפתא - שהוא
 מן החכמים החולקין על עקביא. ומודה
 הוא בזה ששחטו שהוא מותר. אבל
 בייחוד אמרו חכמים - שזאמת
 וצנור אמרו: ייחטו בחלון לשער בכור
 בעל מום שנשר. שמא יש תקוה -
 שמא יהא מותר ליהנות. ומפרש: ומה
 תקוה יש - שאם שחטו דברי הכל
 מותר. אבל = זאמת. ומצירו צעירוצין
 צפרק "ככל מערצין" (למ, ה) צסופו.
 בייחוד = צנור. ומצירו צמסכת יומא
 (ה, ג) וידעו ציחוד ששס ארון נגנו.
 רבי יוסי היינו תנא קמא -
 דקאמר: המולש זמר מצבור תם ושחטו
 אסור, הא בעל מום ושחטו - מותר
 לדברי הכל. וזמנת פליגי צמודה דרבי
 יוסי, ולתנא קמא נמי צמנת פליגי. תנא
 קמא סבר אי התירו מומחה אין אי
 לא לא - דבעל כרחיך הכי תרלת.
 וכדתרלת ריש לקיש לעיל, כי אומציניה
 מרישא דמילתיה דתנא קמא דקמני:
 המולש זמר מצבור תם - הא בעל מום
 שרי. ומתנא ריש לקיש ואמר: כל היכא
 דלא התירו מומחה - "תם" קרי ליה.
 אלמא, הכי משמע מילתיה: המולש זמר
 מצבור תם, דהיינו בעל מום שלא התירו
 מומחה - אסור לדברי הכל. הא בכור
 בעל מום, דהיינו התירו מומחה, שחטו
 ממנו כו'. ורבי יוסי סבר: אף על גב דלא
 התירו מומחה נמי, כשנשר שרו רצנן.
 ממאי? מדקאמר "יש תקוה", דמשמע:
 יש תקוה וימירו מומחה ושחטו -
 מכלל דלכתי לא התירו מומחה כשנשר.
 פליגי במת והוא הדין לשחטו -
 מדלא אשכחן צמילתיה דתנא קמא
 דנימא: שחטו דברי הכל מותר. הלכה
 כרבי יהודה - דשחטו פליגי, ולא
 צמנת.

תוספות

בכור בעל מום שתלש ממנו - הכא לא קתני "והניחו בחלון", משום דרשע
 הוא, שתולש ודעתו ליהנות לאתת. אבל בנשר קתני "והניחו בחלון".
דתנא קמא סבר אי התירו אין אי לא לא - פירש בקונטרס: דכיון דתריצנא
 לעיל דכל היכא דלא התירו מומחה "תם" קרי ליה, אם כן סיפא דקרי
 ליה "בעל מום" - מיירי בלא התרת מומחה. וקשיא לפירושו, דהא דתירץ
 הכי לעיל - היינו כי היכי דאיתוקם לריש לקיש ככולי עלמא. אבל השתא,
 דצרכינן לומר ממה נפשך כתנאי - מסתברא לומר איכא, דתהוי מילתיה
 כתנא קמא כפשטיה! ונראה לפרש: דסובר התלמוד עכשיו, משום דקאמר רבי
 יוסי "שמא יש תקוה" - שעל סמך השחיטה לא היה אומר כך, שזה בידו,
 ואין כאן שמא. אבל בהתרת מומחה קאמר שמא יש תקוה שיזדקק לו חכס

אמר רב נחמן: אמר רב נחמן:
הלכה כרבי יהודה, הואיל ותנן בבחירתא כוותיה [ושנינו
במשנה]: שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו - עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים.

אמר רב נחמן: אמר רב נחמן:
הלכה כרבי יהודה, הואיל ותנן בבחירתא כוותיה [ושנינו
במשנה]: שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון, ואחר כך שחטו - עקביא בן מהללאל מתיר, וחכמים אוסרים.

עיונים
 כל היכא דלא התירו מומחה תם קרי ליה ואת לשון הברייתא: "אף על פי שנולד
 בו מום ושחטו", צריך לפרש במובן - אף על פי שלאחר מכן ראהו מומחה ואמר
 שמום הוא (רש"י).
 אמר ר' יהודה לא בזה התיר עקביא שני הבדלים יש לבאורה בין שתי הדעות:
 האחד - שלפי התנא הראשון מדובר על בכור בעל מום שמת, ואילו לפי ר' יהודה
 על בכור בעל מום ששחטו. וההבדל האחר - שלפי התנא הראשון נחלקו כשתלש
 במתכוון את הצמר (ולכן לא נאמר כאן "שהניח את השיער בחלון", שהוא נוגע דווקא
 למקרה של צמר שנשר, שהרי כשתולש מתכוון ליהנות ממנו באותה שעה. תוס'. אבל
 בתוספתא גורסים גם כאן "והניח בחלון"). אבל בגמרא להלן (עמוד ב) הסבירה הגמרא
 כי אין הבדל בין תולש או נשר, בין לדעת חכמים ובין לדעת עקביא.
 דתנא קמא סבר התירו מומחה אין רש"י מסביר כי הדבר מסתמך על פירוש דברי
 הברייתא לשיטת ריש לקיש, ש"בכור תם" מובנו בכור בעל מום שלא התירו מומחה.
 ולפי זה "בעל מום" הריהו בעל מום שהתירו מומחה. ואילו בתוס' העירו כי הדברים
 נאמרו כדי ליישב את דברי ריש לקיש בלשון הברייתא, אבל אין להוכיח מכאן. והסבירו
 כי הראיה היא דווקא מדברי ר' יוסי "יניחנו בחלון שמא יש תקוה", והכוונה לפי הצעה

אידי ואידי — צין נראה צין לא נראה — מישרי שרי. להא אפילו מונח צחלון קאמר רבי יוסי דאפילו רצונ שרו צשטטו. אי רבנן אידי ואידי מיסר אסרי — דאזמו שמוכר צו — טעון קצורה לדניי הכל, והמלוש ממנו — רצונ אסרי ליה אפילו מונח צחלון. אלא פשיטא רבי יהודה היא — דלמר: צשטטו פליגי. אידי ואידי — צין נראה צין לא נראה. ושמע מינה בשחטו פליגי — מדלל מליט מוקמת ליה צגוונא אחריתי, ומדססת לן כרבי יהודה — שמע מינה הלכתא כוותיה. התולש צמר מעולה תמימה — מחיס, לרצונ מהו? לאתר שטיטת בעלת מוס לא חיבעי לן, דודאי לרצונ אסור, דאי שרית ליה — אחי לשהייה, ואחי לדי גיזה ועבודה. מי איכא מאן דשרי — אליבא דרצונ? הא ודאי רשע הוא!

תוספות

התירו, ואין זה כל כך דבר ברור, דמי יימר דמדוקק ליה מומחה. ומכל מקום, במסקנא קאמר שמא יש תקוה — דקמייירי בשחיטה.

התולש צמר מעולה תמימה — יש פירוש מרש"י שכתוב בהם: שהוממה ואחר כך נפדית ושחטה. משמע שהעמידה כן כדי שתהא כעין בכור, אלא שהתלישה היתה בתמות. ותימה: והא בעי האי צמר העמדה והערכה. ואין מועיל לצמר העמדת הבהמה, כדמוכח בפרק "ראשית הגז" (חולין קלא, א) גבי הא דקאמר התם דאין ראשית הגז נוהג בקדשים משום דכתיב "צאנך" ולא של הקדש, ומוקי לה למעוטי קדשי בדק הבית. ופרקי: והא בעי העמדה והערכה! ויש לומר:

דסבירא ליה כריש לקיש, דאית ליה בפרק בתרא דתמורה (לבב, לרבנן) דקדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה. והכי נמי אשכחן רב דסבר כוותיה בפרק שני (בבורות טו, א). ועוד יש לומר: דקדשי מזבח, שיש עליהם קדושת הגוף — בטל הצמר אגב הבהמה, אפילו אותו שנתלש, ובר העמדה והערכה חשיב, ולא דמי לקדשי בדק הבית. אי נמי, חשיב האי צמר כבעל מוס מעיקרא. וכן שופר של עולה לא יתקע, ואם תקע יצא, משום דכיון דמעל נפק לחולין, כדקאמר בפרק "ראוהו בית דין" (ראש השנה כח, א) — משמע דשייך ביה פדיון. ועוד יש לפרש: שופר של עולה — שהוקדשה הבהמה לדמי עולה, ושופר שלמים — שהוקדשה הבהמה לדמי שלמים. ודינה כשלמים עצמן, ואין בה מעילה, כדקאמר בפרק שני דפסחים (כז, ב); בעצי שלמים עסקינן. ומיהו קשה בהך דשמעתין, דכיון דבעי הצמר פדיון — היכי שייך למיגור דלמא משהי ליה! והא צריך לפדותו, דמה היה מרויח! וקצת היה נראה לפרש, דאיירי בעולה ונשחטה למזבח, שזריקת הדם מתרת בשרה למזבח והעור לכהנים, ומבעיא ליה בצמר שנתלש אי משתרי נמי בהכי. אבל פלוגנא דאמוראי היא בפרק "המזבח מקדש" (זבחים פו, א) בעצמות שפרשו לפני זריקה, דרבי זירא סבר דזריקה מתירתן אפילו לקתא דרגי וחציני. וקאמר התם: (כרבי) [ופליגא דרב] אלעזר, דאמר רבי אלעזר: פרשו לפני זריקה — מועלין בהם. ופירש שם בקונטרס דמועלין לעולם אף לאחר זריקה. וכל שכן דאינה מתרת מה שפירש מחיים. ומיהו, יש ספרים דגרסי התם: כרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: פרשו לפני זריקה מועלין בהן עד זריקה כו'.

תולש מי איכא מאן דשרי — פירש בקונטרס: אליבא דרבנן. הא וודאי רשע הוא! משמע דלעקביא אפשר דמותר. אף על פי שהאמת הוא דלעקביא נמי אסור בתם, כדמוכח ברייתא דהתולש צמר מבכור תם, מכל מקום פירש כן בקונטרס, שאפילו לא שמיעא ליה ברייתא — דבר פשוט הוא דמיהא לרבנן דתולש אסור. הדרן עלך הלוקח בהמה

עיונים

התולש צמר מעולה תמימה הצמר של עולה אסור בהנאה, ויש בו דין מעילה עד שיזוק דמה, שאז מותר עורה לכהנים יחד עם הצמר המחובר בו. וכאן מדובר איפוא במקרה שנשחטה העולה והותר הצמר שעליה, ושאלת הגמרא היא — האם הצמר שנשר בחייה גם הוא הותר. וממהלך דברי הגמרא נראה כי מדין תורה מותר צמר זה, ואין כאן אלא שאלה האם חכמים גוררים עליו איסור, מחשש שמא ישהה את הבהמה אצלו, על מנת להניח את הצמר שנתלש ממנה, וליהנות ממנו לאחר שתישחט. אבל בתוס' העירו כי מדברי הגמרא במקום אחר (זבחים פו, א) עולה כי יש מחלוקת אמוראים בענין זה, ויש סבורים שצמר שלא היה מחובר לעור העולה בשעת זריקת הדם — אינו יוצא מכלל מעילה. והביאו פירוש בשם רש"י (וכן גרסת ש"י ברש"י לפנינו) שמדובר כאן בעולה שגבל בה מוס לאחר שנתלש ממנה הצמר, ונפדתה ונשחטה. ובמקרה זה יוצא הצמר התולש מאיסור ההנאה שיש בו על ידי פדייה (בין כשהוא נפרד בפני עצמו, ובין כחלק מן הפדייה של הבהמה כולה).

וכתב רש"י כי שאלה זו נשאלה דווקא בעולה תמימה, משום שיש חשש שמא ישהה אותה אצלו כדי ליהנות מן הצמר הנתלש ממנה, ובתוך כך ייכשל בגיזה ועבודה, וכדין בכור בעל מוס. ושאלה זו נשאלה איפוא לדעת חכמים במשנתנו, שהרי עקביא מתיר את הצמר (רש"י). ויש שפירש להיפך, שצמר שנשר מעולה בעלת מוס — פשוט הדבר שהוא מותר, שלא גורר חכמים איסור במשנתנו אלא בבכור, שיש חשש שמא לא

אמר רב נחמן בר יצחק: מתניתין נמי דיקא [משנתנו גם כן מדוייקת] כשיטה זו, דנתן [ששנינו בסופה]: צמר המדולדל בבכור, שאינו מחובר לגופו, את שהוא נראה עם הגיזה, כשגזוזו אותו — מותר, ואת שאינו נראה — אסור, שדינו כדין צמר שנשר והניחו בחלון. ונברר: משנתנו מני [כשיטת מי היא]? **אילימא** [אם תאמר] כשיטת רבי יוסי; ובמאי [ובמה]. באיזה מקרה מדובר? **אילימא** [אם תאמר] בשחטו — הרי לשיטת ר' יוסי, בין עקביא בין רבנן [חכמים] אידי ואידי משרא שרי [זה וזה מותרים הם]. גם את הצמר הנראה מן הגיזה, וגם את הצמר שאינו נראה מן הגיזה! ואלא צריך לומר שמדובר במת. ואי רבנן [ואם לשיטת חכמים] — הרי אידי ואידי מיסר אסרי [זה וזה הם אוסרים]. בין זה שנראה מן הגיזה — שהרי גיזת הבכור שמת אסורה בהנאה, ובין זה שאינו נראה מן הגיזה — כדין צמר שנשר והניחו בחלון! ואי [ואם] לשיטת עקביא, המתיר צמר שנשר והניחו בחלון — הלוא איפכא מיבעיא ליה [ההיפך היה צריך לו לומר], שדווקא הצמר הנראה עם הגיזה אסור, דמיתה קאסרה ליה [משום שהמיתה אוסרת אותו], כמו הצמר המחובר לגוף הבכור. ואילו הצמר שאינו נראה עם הגיזה — מותר, דמעיקרא תליש [משום שמתחילה, קודם שמת, כבר היה תלוש]! **אלא פשיטא** [פשוט] שהוא כשיטת רבי יהודה במשנתנו. ובמאי [ובמה]? באיזה מקרה מדובר? **אילימא** [אם תאמר] במת — הלוא לדעתו בין לעקביא בין לרבנן [לחכמים], אידי ואידי מיסר אסרי [זה וזה הם אוסרים] לא רק את הצמר הנראה מן הגיזה — עצמה שהיא אסורה, אלא גם את זה שאינו נראה כחלק ממנה — כדין צמר שנשר והניחו בחלון! **אלא לאו** [האם לא] מדובר בשחטה, ששחט את הבכור? ואי [ואם] לשיטת עקביא — **אידי ואידי משרא שרי** [זה וזה מותרים]. גם הנראה מן הגיזה, וגם שאינו נראה חלק ממנה! **אלא לאו** [האם לא] שיטת רבנן [חכמים] היא? **ושמע מינה** [ולמד מכאן]: **בשחטו פליגי** [חלוקים הם], וכשם שהם אוסרים במקרה זה את הצמר שנשר והניחו בחלון — כך הם אוסרים את הצמר שאינו נראה חלק מן הגיזה. ומסקמים: אכן, **שמע מינה** [למד מכאן] שכן הוא.

בעי רבי ינאי: התולש צמר מעולה תמימה, ולאחר מכן נשחטה, והותר הצמר שעליה לכהנים, מהו דין הצמר שנתלש בחייה? ותמהים: **תולש? מי איכא מאן דשרי** [האם יש מי שמתיר] את הצמר במקרה שתלש במתכוון? אלא כך שאל: **צמר שנתלש מעצמו מעולה תמימה**, ונשחטה, מהו? האם גזור חכמים שלא ליהנות ממנו, מחשש שמא ישהה אותה אצלו כדי ליהנות מצמרה? ומסבירים: לגבי צמר שנתלש מחטאת ואשם לא **חיבעי לן** [לא תישאל לך השאלה], ובוודאי אין לאסור את הצמר, שכיון שלכפרה אתו [הם באים] — לא משהו להו [לא משהים אותם], אלא ממהרים להקריבם, כדי לזכות בכפרה. וכן מצד אחר, בכור ומעשר נמי [גם כן], בוודאי אסור חכמים את הצמר שנתלש ממנה בחייה, שכיון דלאו [שלאל] לכפרה אתו [הם באים] — יש לחשוש שמא משהו להו [משהים אותם]. כי **חיבעי לן** [כאשר תישאל לך השאלה]. הרי זה לענין עולה, מאי [מה הדין]? האם כיון

בעי רבי ינאי: התולש צמר מעולה תמימה, ולאחר מכן נשחטה, והותר הצמר שעליה לכהנים, מהו דין הצמר שנתלש בחייה? ותמהים: **תולש? מי איכא מאן דשרי** [האם יש מי שמתיר] את הצמר במקרה שתלש במתכוון? אלא כך שאל: **צמר שנתלש מעצמו מעולה תמימה**, ונשחטה, מהו? האם גזור חכמים שלא ליהנות ממנו, מחשש שמא ישהה אותה אצלו כדי ליהנות מצמרה? ומסבירים: לגבי צמר שנתלש מחטאת ואשם לא **חיבעי לן** [לא תישאל לך השאלה], ובוודאי אין לאסור את הצמר, שכיון שלכפרה אתו [הם באים] — לא משהו להו [לא משהים אותם], אלא ממהרים להקריבם, כדי לזכות בכפרה. וכן מצד אחר, בכור ומעשר נמי [גם כן], בוודאי אסור חכמים את הצמר שנתלש ממנה בחייה, שכיון דלאו [שלאל] לכפרה אתו [הם באים] — יש לחשוש שמא משהו להו [משהים אותם]. כי **חיבעי לן** [כאשר תישאל לך השאלה]. הרי זה לענין עולה, מאי [מה הדין]? האם כיון

יאכלנו בתוך שנתו, אבל בעולה לא גזרו (ר"י קורקוס לדעת הרמב"ם). אבל יש שהסבירו כי השאלה אינה לדעת חכמים שבמשנתנו, אלא דווקא לשיטת עקביא, שגור איסור בבכור תם שנשר שער, שמא יבוא להשהותו ולהפקיעו מקדושת המזבח, האם יש לחשוש כן גם בעולה תמימה (תוס' חיצוניות).

אורה ההלכה
התולש צמר מעולה תמימה צמר הנושר מן העולה כשהיא תמימה — הרי זה ספק אם הוא אסור בהנאה. שלא נפשטה שאלת ר' ינאי. אבל אם נתלש ממנה (או משאר קדשים, חוץ מן הבכור והמעשר) כשהיא בעלת מוס — הרי הוא מותר בהנאה. וכל זה אם לא תלש בידו, אבל אם תלש בידו — הצמר אסור, וכדברי הגמרא כאן (ר"י קורקוס). (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעילה פ"א ה"י).
דחטאת ואשם לא חיבעי לן צמר הנושר מן החטאת והאשם, אפילו הם תמימים — מותר בהנאה לאחר שיישחטו מפני מומם. שהואיל ולכפרה הם באים אינו משהה אותם. כדברי הגמרא. (רמב"ם שם).
דבכור ומעשר שיער שנתלש או נשר מן הבכור והמעשר כשהם תמימים — הרי זה אסור בהנאה אפילו לאחר שיישחטו בגלל מומם. גזירה שמא ישהה אותם, הואיל ולא באו לכפרה. כדברי הגמרא. (רמב"ם שם).

גדרות
שאינו נראה בכתי"מ:
שאינו נראה עם הגיזה.
בשחטה בכתי"מ: **בשחטו.**
מהו דחטאת ואשם יש בכתי"מ: **מהו דבעלת מוס**
לא חיבעי לן דהיינו בכור
ואשם וחסאת.
דבכור נמי דכיון בכתי"מ
ועוד: דבכור נמי לא חיבעי
לך דכיון.

דעיקר לאו לכפרה אתי [שעיקרה לא לכפרה היא באה] — משהי לה [משהה אותה], או דלמא [שמא]: כיון שעל כל פנים, עולה נמי מכפרא [גם כן מכפרת] על ביטול מצות עשה — לא משהי לה [אין משהה אותה]? ומציעים: תא שמע [בוא ושמע] רביה ממה ששנינו בברייתא: התולש צמר מבכור תם, אף על פי שתלש אחר שנולד בו מום, ושחטו — אסור. ונדייק: טעמא [הטעם, דווקא] במקרה שתולש בכונה הריהו אסור גם לאחר שחטה, הא [אבל] אם נתלש מעצמו — שרי [מותר]. שאין חוששים שמא יבוא להשהות את הבכור, כדי לשמור את הצמר שייתלש ממנו. וכל שכן עולה, שיש בה כפרה, שצמרה מותר, ולא משהי לה [שאין לחשוש שמשהה אותה]! ודוחים: הוא הדין אפילו נתלש נמי [גם כן] אסור, והאי דקתני [חזק שהיא שונה] בלשון "תולש" — הרי זה כדי להודיעך כחו של עקביא, עד כמה הוא מתיר, שבדינו של בעל מום, השנוי מיד אחר כך — אפילו בתולש במתכוון נמי שרי [גם כן] הוא מתיר. ומקשים: והאנן [והרי אנו] "נשר" תנן [שנינו] במשנתנו, במחלוקת עקביא וחכמים לגבי בעל מום, ולא בתולש! ומשיבים: הנא [שנה] במשנתנו "נשר", כדי להודיעך כחן דרבנן [של חכמים].

מסורת הש"ס
א. ראה יומא לו, א. זבחים ה, א. ב. ו, א. זב (עיי"ש).
נ, א. נ, א. ירושלמי יומא פ"ח ה"ו. שם ה"ז. תוספתא מנחות פ"ב ב. תוי"כ ויקרא א, ה.
ב. ראה ערכין כא, א.
ג. בבורות כה, ב. (ושם סומנו מקבילות).

גרסות

הפוך בכתיב ועוד: הופך ויש היפוך.
ויש לקיש יש בכתיב וכעין זה בש"מ ועוד: עם הגיזה רב נתן בר אושעיא מאי טעמא לא אמר כ' שמעון בן לקיש האי נמי נראה עם הגיזה הוא. ויש לקיש.

דעיקר לאו לכפרה אתי — משהי לה [משהה אותה], או דלמא [שמא]: כיון שעל כל פנים, עולה נמי מכפרא [גם כן מכפרת] על ביטול מצות עשה — לא משהי לה [אין משהה אותה]? ומציעים: תא שמע [בוא ושמע] רביה ממה ששנינו בברייתא: התולש צמר מבכור תם, אף על פי שתלש אחר שנולד בו מום, ושחטו — אסור. ונדייק: טעמא [הטעם, דווקא] במקרה שתולש בכונה הריהו אסור גם לאחר שחטה, הא [אבל] אם נתלש מעצמו — שרי [מותר]. שאין חוששים שמא יבוא להשהות את הבכור, כדי לשמור את הצמר שייתלש ממנו. וכל שכן עולה, שיש בה כפרה, שצמרה מותר, ולא משהי לה [שאין לחשוש שמשהה אותה]! ודוחים: הוא הדין אפילו נתלש נמי [גם כן] אסור, והאי דקתני [חזק שהיא שונה] בלשון "תולש" — הרי זה כדי להודיעך כחו של עקביא, עד כמה הוא מתיר, שבדינו של בעל מום, השנוי מיד אחר כך — אפילו בתולש במתכוון נמי שרי [גם כן] הוא מתיר. ומקשים: והאנן [והרי אנו] "נשר" תנן [שנינו] במשנתנו, במחלוקת עקביא וחכמים לגבי בעל מום, ולא בתולש! ומשיבים: הנא [שנה] במשנתנו "נשר", כדי להודיעך כחן דרבנן [של חכמים].

דעיקר לאו לכפרה אתי — משהי לה או דלמא: כיון דעולה נמי מכפרא אעשה — לא משהי לה? תא שמע: התולש צמר מבכור תם, אף על פי שנולד בו מום, שחטו — אסור. טעמא דתולש, הא נתלש — שרי; וכך שפן עולה, דלא משהי לה! — הוא הדין אפילו נתלש נמי אסור, דבבעל מום — אפילו בתולש נמי שרי. — והאנן "נשר" תנן! — תנא "נשר" — להודיעך כחן דרבנן, תנא "תולש" — להודיעך כחו דעקביא.

א "צמר המדולדל" כו'. היכי דמי "אינו נראה עם הגיזה"? אמר רבי אלעזר אמר ריש לקיש: כל שעיקרו הפוף כלפי ראשו. רב נתן בר אושעיא אמר: כל שאינו מתמעך עם הגיזה. וריש לקיש מאי טעמא לא אמר רב נתן בר אושעיא? אמר רבי אילעא, קסבר ריש לקיש: לפי שאי אפשר לגיזה בלא שיהיו בה נימין (שערות) המדולדלות, ואם חוששים לכך — בלא נימין המדולדלות.

הדרן עלך הלוקח בהמה

שהם אסורים את הצמר אפילו במקרה זה, ואילו בברייתא תנא [שנה] "תולש", כדי להודיעך כחו של עקביא, כמה הוא מתיר. שנינו במשנה: צמר המדולדל בבכור (שנתלש אבל לא נשר ממנו), את שהוא נראה עם הגיזה — מותר לאחר שחיתו, יחד עם שאר הגיזה. ואת שאינו נראה עם הגיזה — אסור, כדן צמר שנשר מחיים (לדעת חכמים במשנה). ושואלים: היכי דמי [כיצד הוא בדיוק] "אינו נראה עם הגיזה"? אמר רבי אלעזר אמר ריש לקיש: כל שעיקרו של הצמר התלוש, חלקו התחתון, הפוף כלפי ראשו, כלפי מעלה. רב נתן בר אושעיא אמר: כל שאינו מתמעך עם הגיזה, שבולט מחוץ לשאר הצמר כשמועכים את הגיזה. ושואלים: וריש לקיש, שהוצרך לפרש שנתהפך השיער, מאי טעמא [מה טעם] לא אמר כרב נתן בר אושעיא? והרי זו היא משמעותו הפשוטה של "אינו נראה מן הגיזה"! אמר רבי אילעא, קסבר [סבור] ריש לקיש: בוודאי לא אסרו חכמים צמר זה, לפי שאי אפשר לגיזה בלא שיהיו בה נימין (שערות) המדולדלות, ואם חוששים לכך — לא ניתן להשתמש לעולם בגיזה הבכור שמת. ולכן בעל כרחנו יש לומר שמדובר במקרה אחר, והוא שנתהפך השיער.

עיונים

מכפרא אעשה העולה הריהו קרבן נדבה, ולא מצאנו חיוב על היחיד להביא קרבן עולה על חטא. ומכל מקום נאמר בתורה לגבי עולת נדבה: "ונרצה לו לכפר עליו" (ויקרא א, ה), ומכאן שיש צד בה כפרה. ועל כך אמר ר' עקיבא בתורת כהנים (שם) כי עולה מכפרת על עבירות שלא מצאנו להן כפרה על ידי קרבנות אחרים או על ידי עונש כלשהו, כגון ביטול מצוות עשה, וכן על מצות לא תעשה הניתקת לעשה, שאין עליה עונש מלקות. וראה במסכת זבחים (ז, ב).

או דלמא וכו' לא משהי לה העירו אחרונים כי במסכת ערכין (כא, א) שנינו שחייבי קרבן עולה שלא הביאו קרבנם — ממשכנים את נכסיהם עד שיביאו את קרבנם, כדי לזרום. בניגוד לחייבי חטאת ואשם, שאין ממשכנים אותם, משום שיש בהם כפרה. ואם כן, לכאורה יש לפתור משם את שאלת ר' ינאי, שיש לחשוש שיששה את העולה, ולכן דין העולה כדן הבכור. והסבירו כי שם מדובר כשנדר להביא עולה, אבל עדיין לא הקדיש קרבן מסויים מנכסיו לצורך כך, ולכן ממשכנים אותו, כדי שיעשה כן. אבל כאן — הרי כבר הקדיש קרבן מסויים, ואין בוה אלא חשש שמא ישתהה בהבאתו, ושמא אין גורמים משום כך (ראה ראשית בבורים ומצפה איתן).

והאנן נשר תנן ניתן היה להשיב על כך, שאף ששנינו כן במשנה, מכל מקום בברייתא שנו "תלש" גם ביחס לבעל מום (ראה תוספות חיצוניות בש"מ). אלא שאף בברייתא, לא נאמרו הדברים באופן זה אלא על ידי התנא קמא, אבל ר' יהודה, שהלכה כמותו, משתמש בביטוי "נשר" כמו במשנתנו, וכן הוא במסכת עדיות (פ"ה מ"ז), כפי שהובא בעמוד הקודם.

עיקרו הפוף כלפי ראשו רבינו גרשום פירש כי צמר זה נתהפך, קצהו למטה ושורשי השערות נראים למעלה. אבל רש"י הסביר כי הצמר מקופל לשתים, וגם ראשו וגם עיקרו נמצאים למעלה.
וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרב נתן בר אושעיא לא שאלו כן ביחס לרב נתן בר אושעיא, מדוע לא אמר כריש לקיש, משום שהוא מחמיר יותר (רש"י), שדי לו שהשיער מדולדל כדי להחשיבו כ"אינו נראה עם הגיזה", למרות שבכל גיזה יש נימין מדולדלות, וכל שכן כשצמר הפוף. אבל מדברי ראשונים אחרים נראה כי ריש לקיש מדבר במקרה שהצמר אינו בולט משאר הגיזה, ובכל אחת מן הדעות יש חומרה מיוחדת (וכן פסק הרמב"ן להחמיר בשתי הדעות). וכן גרסת שיטה מקובצת (וביוצא בזה בכתי"י), שרב נתן אינו מקבל את דעת ריש לקיש, משום שהוא סבור שהוא בכלל הנראה עם הגיזה.

אורח ההלכה

כל שעיקרו הפוף כלפי ראשו בכור שהיה בו צמר מדובלל ושחטו, הצמר שנראה עמו מן הגיזה — מותר בהנאה, ואת שאינו נראה עמו, והוא הצמר שעיקרו הפוף כלפי ראשו — אסור, שדינו כמו שנשר מחיים. כריש לקיש ור' אלעזר הסבור כמותו, שהם "מארי דתלמודא" יותר מרב נתן. וכן שר' אילעא מביא טעם לדברי ריש לקיש (ראה כס"מ ור"י קורקוט). ויש ראשונים המחמירים בשתי השיטות (רמב"ן וטור). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בבורות פ"ג הי"ב. שו"ע יו"ד שח, ב).

מסורת הש"ס
 א. תוספתא בכורות פ"ג א.
 שמחות פ"ז כב. וראה בגמרא להלן.
 ב. תוספתא שם ב (עיי"ש).

גריסות

בכור בדקה במשניות:
בכור בהמה דקה וש
 בכת"י: **בכור בהמה דקה**.
שלושים יום במשניות ועוד:
עד שלושים יום.
 הכהן יש בכת"י ועוד: **כהן**.
בתוך הזמן במשניות ועוד:
בתוך זמן זה.
ואם בעל מום הוא במשניות
 ועוד: **אם היה בעל מום**.
שאקרבנו במשניות ועוד:
שאקריבנו.
לאחר שנים עשר חדש
 במשניות ועוד: **לאחר שנתו**.
שלושים יום במשניות ועוד:
עד שלושים יום.
דמקדם למקדם דמאחר
לדמאחר בכת"י וכעין זה
 בש"מ: **דמקדם למקדם**
ומאחר למאחר.
אלא אמר רבא ברוב
 כתיב"י: **אמר רבא**.

א משנה עד כמה ישראל חייבין ליטפל בכור בהמה שהורה, לגדלו, קודם שימסורנו לכהן? בבהמה דקה (כבשים ועזים) – שלושים יום, ובגסה (בקר) – חמשים יום. רבי יוסי אומר: בדקה – שלושה חדשים. אמר לו הכהן בתוך הזמן הזה: "תנהו לי" – הרי זה לא יתננו לו. ואם בכור זה בעל מום הוא, ואמר לו הכהן: "תנהו לי שאוכלנו" – מותר ליתן לו. ובשעת המקדש, אם היה תמים, ואמר לו: "תן לי ואקרבנו" – מותר. הבכור נאכל שנה בשנה, כלומר, בתוך שנתו הראשונה, בין שהוא תם בין שהוא בעל מום, שנאמר: "לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה" (דברים טו, כ). נולד לו מום בתוך שנתו – רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש. לאחר שנים עשר חדש – אינו רשאי לקיימו אלא שלושים יום.

כמה ישראל חייבין ליטפל בכור? בדקה – שלושים יום, ובגסה – חמשים יום. רבי יוסי אומר: בדקה – שלושה חדשים.

אמר לו הכהן בתוך הזמן: "תנהו לי" – הרי זה לא יתננו לו. ואם בעל מום הוא, ואמר לו: "תנהו לי שאוכלנו" – מותר. ובשעת המקדש, אם היה תמים, אמר לו: "תן ואקרבנו" – מותר. הבכור נאכל שנה בשנה, בין תם בין בעל מום, שנאמר: "לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה". נולד לו מום בתוך שנתו – רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש. לאחר שנים עשר חדש – אינו רשאי לקיימו אלא שלושים יום.

ב גמרא שנינו במשנה כי ישראל חייב לגדל את הבכור, קודם שיתננו לכהן, בבהמה הדקה שלושים יום, ובגסה חמשים יום. ושואלים: מנהגי מילי [מנין הדברים הללו]? אמר רב כהנא: דאמר קרא [שאמר הכתוב] "מלאתך ודמעך לא תאחר, בכור בניך תתן לי" – כן תעשה לשורך לצאנך" (שמות כב, כח – כט). וכך דורשים את הכתוב: "בכור בניך תתן לי" – כן תעשה לצאנך", כלומר, כדין בכור האדם, שצריך לתת לכהן חמשה סלעים בפדיונו לאחר שלושים יום (במדבר יח, טז) – כן דיין בכור מן הצאן, שניתן לכהן לאחר שלושים יום. "מלאתך ודמעך לא תאחר" – "כן תעשה לשורך", כלומר, כדין הביכורים מן התבואה ("מלאתך"), שמביאים ביכורים בחג השבועות, חמשים יום לאחר שהחלה התבואה להבשיל – כן דיין בכור השור, שניתן לכהן לאחר חמשים יום. ומקשים: אם מכאן למדים, איפוך אנא [אהפוך אני], ואומר: דין בכור השור כדין בכור האדם, ודין בכור הצאן כדין ביכורי התבואה! ומשיבים: מסתברא [מסתבר] שמקשים דמקדם למקדם [את המוקדם בפסוק השני למוקדם הראשון]. דמאחר לדמאחר [ואת שמאחר בפסוק השני למאחר שבפסוק הראשון]. ודוחים: אדרבה, מקשים דסמיק ליה לדסמיק ליה [את שסמוך לו למה שסמוך לו], כלומר, את בכור השור לבכור אדם! אלא אמר רבא:

משנה עד כמה. ליטפל בכור – זמן הזה, קודם שיתננו לכהן, שמוהר לעצמו אללו זעל כרחו ולפרנסו. לא יתן לו – נגמרה מפרש. אם היה בעל מום – ולומר לו הכהן בתוך הזמן: תנהו לי שאוכלנו – מותר. בין תם – זמן שצית המקדש קיים. בין בעל מום – זמן הזה.

גמרא מלאתך ודמעך וגו' – וסמיק ליה: "וכן תעשה לשורך לצאנך" וגו', ודרשינן הכי: "בכור בניך תתן לי" – וכן לצאנך. דכי היכי דכזכור בניך מלוחו לאחר שלשים, כדכתיב (צמדנר יח): "ופדויו מן חדש תפדה" – אף כזכור לאן לאחר שלשים. "מלאתך ודמעך", דהיינו כנורים – כן לשורך. דכי היכי דכנורים לאחר חמשים, שהרי נפסקת התבואה מתבשלת, ואין מצינן כנורים עד שיצאו שתי הלחם זעלרת, כדלמרינן צפרק "רבי שמעאל" (מנחות סח, ב). דמקדם לדמקדם – "מלאתך ודמעך" קודמין צפסוק ראשון, הלכך דרשינן להו "א"שורך" הקודם צפסוק שני. ודמאחר – "בכור בניך" דמאחר צפסוק ראשון – דרשינן ליה "א"שורך" המאוחר צפסוק שני. דסמיק ליה לדסמיק – ו"בכור בניך" סמיק אל "שורך".

תוספות

בדקה שלושים יום – כי הך פלוגתא איכא לענין טיפול אבדה (בבא מציעא כח, א).
מלאתך ודמעך לא תאחר כן תעשה לשורך – דהיינו חמשים ימים מיום הבאת העומר בפסח. שגמר זמן ביטול התבואה עד העצרת, שמביאין שתי הלחם להתיר חדש במקדש. ואם תאמר: האי ביום חמשים הוא, ולא הוי כעין "בכור בניך" ו"צאנך תתן לי" דלאחר שלושים!

בכור האדם, ודין בכור הצאן כדין ביכורי התבואה! ומשיבים: מסתברא [מסתבר] שמקשים דמקדם למקדם [את המוקדם בפסוק השני למוקדם הראשון]. דמאחר לדמאחר [ואת שמאחר בפסוק השני למאחר שבפסוק הראשון]. ודוחים: אדרבה, מקשים דסמיק ליה לדסמיק ליה [את שסמוך לו למה שסמוך לו], כלומר, את בכור השור לבכור אדם! אלא אמר רבא:

ישראל, מכל מקום, קודם שניתן לכהן הריהו אסור לישראל (ראה במרומי שדה). ואילו הרי"ד פירש "רשאי" – שאינו חייב לשוחטו, ולאחר שנים עשר חדש – חובה עליו לשחוט ולקבור את הבכור, כדי שלא יבוא בו לידי תקלה. ומדברי התוס' (להלן כח, א) עולה כי הכוונה היא לכהן, שאינו צריך לשוחטו ולאכול מיד כשנפל בו מום, אלא יכול להמתין עד שנים עשר חדש. וכן משמע מדברי הרמב"ם.
מלאתך ודמעך לא תאחר לפי רש"י הלימוד כאן הוא מן המלה "מלאתך", שכוונתה לביכורים (משנה תרומות פ"ו מ"ג. תמורה ד, א). ועניינה – התבואה שנתמלאה בגרעיניה והבשילה. והכוונה היא לשעורים, המקדימות להבשיל בפסח, שהיחיד מביא מהן ביכורים רק לאחר הבאת שתי הלחם בעצרת, חמשים יום לאחר הפסח (ראה משנה ביכורים פ"א מ"ט). וראה בפירוש המשניות לרמב"ם שכתב כי יש כאן רמז מן המלים "לא תאחר", שאין אדם עובר על איסור זה קודם שיעבור רגל אחד מומן שנדר את נדרו, והתקופה קצרה ביותר שבין רגל לרגל הרידי חמשים יום שבין פסח לעצרת.

אורח ההלכה

עד כמה ישראל חייבין ליטפל בכור אין נותנים את הבכור לכהן כשייולד, שאין זו גדולה לכהן. אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט, ויתננו לכהן. ועד כמה ישראל חייבים ליטפל בכור – בבהמה דקה שלושים יום, ובגסה חמשים יום. כדעת סתם משנה. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"א הי"ד. שו"ע יו"ד שו, ב).
אמר לו הכהן בתוך הזמן תנהו לי... שאוכלנו אמר לו הכהן: "תנהו לי בתוך זמן זה ואני אטפל בו בעצמי" – אינו רשאי ליתנו לו, שזה כמו מסייע לו במתנותיו. והכהנים המסייעים בבית הגרנות ובבית המטבחים ובתוך הרועים אין נותנים להם מתנותיהם בשכרם. ואם היה בעל מום, ואמר לו תוך הזמן: "תנהו לי שאוכלנו עתה" – רשאי ליתנו לו. כמשנה. (רמב"ם שם. שו"ע שם סעיף ג).
הבכור נאכל שנה בשנה הבכור נאכל בתוך שנתו בין תמים בין בעל מום. כמשנה. ומאמתי מונה לו? אם תם – מיומו השמיני, שאז הוא ראוי להקרבה. ואם נולד בעל מום – מונה לו מיום שנולד. עפ"י הגמרא במסכת ראש השנה (ו, א). (רמב"ם שם ה"ח. שו"ע שם סעיף ז).
נולד לו מום בתוך שנתו נולד לו מום בתוך שנתו – רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש. נולד לו מום בסוף שנתו – רשאי לקיימו שלושים יום מיום שנפל בו המום, ואף על פי שהוא מתאחר לאחר שנתו. כגון שאם נפל בו מום חמשה עשר יום לפני גמר שנתו – משלימים לו חמשה עשר יום אחר שנתו. נולד לו מום אחר שנתו – אינו רשאי לקיימו אלא עד שלושים יום. כמשנה, ובמסקנת הגמרא (כח, א). (רמב"ם שם ה"ט. שו"ע שם סעיף ח).

ב גמרא שנינו במשנה כי ישראל חייב לגדל את הבכור, קודם שיתננו לכהן, בבהמה הדקה שלושים יום, ובגסה חמשים יום. ושואלים: מנהגי מילי [מנין הדברים הללו]? אמר רב כהנא: דאמר קרא [שאמר הכתוב] "מלאתך ודמעך לא תאחר, בכור בניך תתן לי" – כן תעשה לשורך לצאנך" (שמות כב, כח – כט). וכך דורשים את הכתוב: "בכור בניך תתן לי" – כן תעשה לצאנך", כלומר, כדין בכור האדם, שצריך לתת לכהן חמשה סלעים בפדיונו לאחר שלושים יום (במדבר יח, טז) – כן דיין בכור מן הצאן, שניתן לכהן לאחר שלושים יום. "מלאתך ודמעך לא תאחר" – "כן תעשה לשורך", כלומר, כדין הביכורים מן התבואה ("מלאתך"), שמביאים ביכורים בחג השבועות, חמשים יום לאחר שהחלה התבואה להבשיל – כן דיין בכור השור, שניתן לכהן לאחר חמשים יום. ומקשים: אם מכאן למדים, איפוך אנא [אהפוך אני], ואומר: דין בכור השור כדין בכור האדם, ודין בכור הצאן כדין ביכורי התבואה! ומשיבים: מסתברא [מסתבר] שמקשים דמקדם למקדם [את המוקדם בפסוק השני למוקדם הראשון]. דמאחר לדמאחר [ואת שמאחר בפסוק השני למאחר שבפסוק הראשון]. ודוחים: אדרבה, מקשים דסמיק ליה לדסמיק ליה [את שסמוך לו למה שסמוך לו], כלומר, את בכור השור לבכור אדם! אלא אמר רבא:

ישראל, מכל מקום, קודם שניתן לכהן הריהו אסור לישראל (ראה במרומי שדה). ואילו הרי"ד פירש "רשאי" – שאינו חייב לשוחטו, ולאחר שנים עשר חדש – חובה עליו לשחוט ולקבור את הבכור, כדי שלא יבוא בו לידי תקלה. ומדברי התוס' (להלן כח, א) עולה כי הכוונה היא לכהן, שאינו צריך לשוחטו ולאכול מיד כשנפל בו מום, אלא יכול להמתין עד שנים עשר חדש. וכן משמע מדברי הרמב"ם.
מלאתך ודמעך לא תאחר לפי רש"י הלימוד כאן הוא מן המלה "מלאתך", שכוונתה לביכורים (משנה תרומות פ"ו מ"ג. תמורה ד, א). ועניינה – התבואה שנתמלאה בגרעיניה והבשילה. והכוונה היא לשעורים, המקדימות להבשיל בפסח, שהיחיד מביא מהן ביכורים רק לאחר הבאת שתי הלחם בעצרת, חמשים יום לאחר הפסח (ראה משנה ביכורים פ"א מ"ט). וראה בפירוש המשניות לרמב"ם שכתב כי יש כאן רמז מן המלים "לא תאחר", שאין אדם עובר על איסור זה קודם שיעבור רגל אחד מומן שנדר את נדרו, והתקופה קצרה ביותר שבין רגל לרגל הרידי חמשים יום שבין פסח לעצרת.

עיונים

עד כמה ישראל חייבין ליטפל וכי אף שדנו חכמים בגמרא במקום של דינים אלו מן הכתובים (ויש שדרשוהו ממקומות אחרים, ראה במסורת ש"ס) כתב הרמב"ם בפירוש המשניות כי עיקר טעם הדבר הוא, לפי שכל מתנות כהונה אין נותנים לכהן (ואף לכהן אסור לקבלם) אלא דרך גדולה, כמו שנותנים המתנות למלכים הגדולים (וכפי שנאמר בהן "למשחה" (במדבר יח, ח), ופירשו חכמים – לגדולה, ובחיים כחא, ועוד), ולפיכך אין נותנים להם שום דבר שיש בו עמל וטורח, והרי זמן גדולו של ולד בהמה נמשך לאורך זמן כזה, כפי שמוכח ממקום אחר (בבא מציעא ט, א).
הרי זה לא יתננו לו טעם הדבר, כפי שנאמר בגמרא, משום שנראה הדבר כאילו הכהן נוטל את הבכור תמורת הטיפול בכור, ודבר זה נאסר. או לשיטת הרמב"ם (ראה לעיל) – משום שאין זו דרך גדולה. אבל כשהוא אומר במפורש שרצונו בכור כדי לאוכלו, אם באותה שעה ראוי הבכור לאכילה, משום שהוא בעל מום, או בזמן המקדש – כשהוא ראוי להקריבו, והכהן אומר בפירוש שרצונו להקריבו – הרי זה מותר.
תן ואקריבנו מותר מכאן מביא מהר"ט אלגאזי ראייה שאין דין בכור כשאר הקרבנות, המתחלקים בין כל הכהנים של אותו משמר (כפי שמפורש בירושלמי חלה פ"ד ה"ח). אלא דינו כשאר מתנות כהונה, הניתנות לכהן שהבעלים בוחרים בו, וכפי שנראה מדברי הרמב"ם (פ"א הט"ז מהלכות בכורות). ויש שהבחינו בין שני אופנים של נתינה, האחד – מחיים, שאז הרי זה ניתן לכל כהן שירצה, והשני – לכל אנשי המשמר, אם לא נתנו מחיים לכהן מסויים (הגר"ז לדעת הרמב"ן, ראה חידושי בתרא).
הבכור נאכל שנה בשנה וכי בפסוק המובא כאן מדובר לכאורה רק על בכור תם, שהוא הקרב במקדש ונאכל בירושלים ("לפני ה' אלקיך"). ואכן ר' אליעזר ממיץ, בעל ספר יריאים (סימן שנב) סבור כי החיוב מן התורה לאכול את הבכור בתוך שנתו, אינו אלא בבכור תם, אבל לא בבכור בעל מום. ומכל מקום חייבו חכמים לאכול גם את בעל המום בתוך שנתו, כדי שלא יבוא לידי תקלה של גיזה ועבודה (דרישה יו"ד סי' שו ועוד), או משום זכר למקדש (מהר"ט אלגאזי). וכן הוכיחו אחרונים מן הבריתא להלן (כח, א) כי אכילת בכור בעל מום בתוך שנתו אינה אלא מדברי חכמים (וכן ר' אילא בירושלמי ר"ה פ"א ה"א). אבל מדרשת הספרי (דברים טו, יט) נראה כי דבר זה מדין תורה הוא. ומדברי הרמב"ם נראה שדעתו כן – בזמן שהמקדש קיים.
רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש רבינו גרשום (כו, ב) מפרש כי הכוונה כאן לבעלים, שאם אינו מוצא כהן ליתן לו את הבכור – חייב להשאיר את הבכור בביתו כל שנים עשר חדש, עד שיבוא כהן (ורשאי" משמעו כאן – חייב. ודוגמתו במשנה ערכין כח, ב, ראה רש"י שם). ורק לאחר שנים עשר חדש מותר לו לשחוט את הבכור, ולמלוח את בשרו, עד שיבוא כהן ויקחנו. שאף שהכהן ששחט את הבכור רשאי ליתן מבשרו

ואימא שיתין — דעשייה אחרת — דומיא דהך "בכור צנין" זעין. לא מסרך הכתוב אלא לחכמים — הואיל ולא גילה לך שיעור עשייה שמוסיף, ודאי לחכמים מסרך שיפרשו לך הטעם, ואחריהם תלך. טיפולה = טרחמה. ששיניה דקות — ואינה יכולה לאכול עשב, ואם לא תהא עס האס —

אמר קרא: "תעשה" — הוסיף לך הפתוב עשייה אחרת בשורף. ואימא: שיתין! — לא מסרך הפתוב אלא לחכמים. תניא נמי הכי: "בכור בןיך תתן ליי" — "בן תעשה לצאנך". יכול אף לשורף? תלמוד לומר "תעשה" — הוסיף לך הפתוב עשייה אחרת בשורף. לא מסרך הפתוב אלא לחכמים, מפאן אמרו: עד כמה ישאל חייבין להטפל בבכור? "בבהמה דקה" — שלשים יום, בגסה — חמשים יום. רבי יוסי אומר: בדיקה — שלשה חדשים, מפני שטפולה מרובה, שצריך לטרוח הרבה בגידולה ובהאכלתה קודם שתהא ראויה לינתן לכהן. ומעירים, תנא (שנה החכם) בהסבר דבר זה: מפני ששיניה דקות, ועדיין אינה מסוגלת לאכול הכל.

ג אמר לו הפהן פתוך הזמן "תנהו ליי" — הרי זה לא יתן לו. מאי טעמא? אמר רב ששית: מפני שגראה ככהן המסייע בבית הגרנות. תנו רבנן: יהפנהים והלויים והעניים, המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות ובבית המטבחים — אין נותנין להם תרומה ומעשר בשכרן, ואם עושין כן — חיללו. ועליהן הפתוב אומר: "שחתם ברית הלוי", ואומר: "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו". — מאי "ואומר"? — וכי תימא: מיתה לא — תא שמע: "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו". יובקשו חכמים לקונסן ולהיות מפרישין עליהן תרומה משלם. ומפני מה לא קנסום — דלמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב. ובכולן יש פהן

תמות. שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות — לפי שזמן הזה אין בכור ראוי לבלוט עד שיפול צו מוס. וכיון דעל ישראל רמיא ליטפל צו חמשים יום, ואמר ליה הכהן צמון הזמן: "תנהו לי ואזנונו, ואף על פי שלא אהנה" — דומה כמי ששוכרו ומלילו מן הטורה, ובלבד שיתנו לו ולא לכהן אחר. ודומה לכהן שמסייע צבית הגרנות לדוש ולזרות כדי שימנו לו התרומות. אצל אס היה צעל מוס, ואמר: "מן לי שאוכלנו", הואיל וחזי ליה — לא הו ככהן המסייע. בבית הרועים — אכהנים קאי, כדי ליתן להם הצבורות. בבית הגרנות — אכולהו קאי. כהנים — מפני תרומות, ולויים — משום מעשר ראשון, ועניים — משום מעשר עני. בבית המטבחים — אכהנים קאי, משום זרוע לחיים וקניה. לקונסן — אם הצעלי צמים. מן הפטור על החיוב — דשמא יהו להם שני סאין אחד של טבל גמור, ואחד הופרש ממנה לכהן המסייע. ואי אמרת ליה דהדרא ולפרוש מינה משום קנסא — סבר צעל הצית: טבל גמור הוא, ומפריש ממנה עלה דאידך, ואי פטורה מדאורייתא. אלא קנסא הוא.

תוספות

וכי תימא מיתה לא תלמוד לומר וכי — לאו דוקא. דלא חשיב לה בפרק "אלו הן הנשרפין" (סנהדרין פגא), בהדי אלו שבמיתה. אלא קרוב הוא [לעון] מיתה. דלמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כו' — בכמה מקומות אמרין: תרומה, ויחזור ויתרום, ולא

גרינן! התם כיון שהתרומה ראשונה לכהן — מידע ידע דשניה דרבנן. ואפילו נתן הראשונה כבר לכהן קודם שיאמר לו חכם לחזור ולתרום, מכל מקום מדאין הכהן מחזיר לו את הראשונה — מידע ידע דשניה דרבנן היא. אבל כאן סבור הוא שנתן לכהן בתורת שכר סיועו, ומעכבה כהן. ובכמה

קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב). ושואלים: מאי [מה הטעם] של התוספת "ואומר"? מה הוסיף בכך? ומסבירים: וכי תימא [ואם תאמר]: מן הכתוב "שחתם ברית הלוי" יש להבין שחיללו את התרומה והמעשר, אבל בעונש מיתה לא ייענשו בעוון זה — לכן תא שמע [בוא ושמע] דבר זה מן הכתוב: "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו". וממשיכה הברייתא: ובקשו חכמים לקונסן את הנותנים תרומה ומעשר לכהנים, ללויים ולעניים שעושים כן, ולהיות חוזרים ומפרישין עליהן תרומה משלם (שלימה), כדי שלא ירויחו כלל בדבר. ומפני מה לא קנסום? דלמא [שמא] יטעו לומר שתבואה זו הרייה טבל גמור, ומתוך כך אתי לאפרושי [יבואו להפריש] תרומות ומעשרות מן הפטור על החיוב, כלומר, מתבואה זו שכבר נפטרה מדין תורה מתרומות ומעשרות, על תבואה אחרת, החייבת מן התורה בתרומות ומעשרות, ואין זה מועיל לפוטרה. ומוסיפה הברייתא: ובכולן, אף שאסור ליתן תרומה ומעשר לכהנים בשכר עבודתם, מכל מקום יש בהן

עיונים

ר' יוסי אומר בדקה שלשה חדשים מפני שטפולה מרובה המפרשים דנו מה דעתו של ר' יוסי הגלילי ביחס לדרשת הכתוב בענין זה, ובפרט לדין בכור בהמה גסה. יש הסבורים כי ר' יוסי הגלילי אינו למד כלל מן הכתוב, ויסוד דבריו בסברה שהובאה לעיל בשם הרמב"ם, שמן הראוי לתת לכהן מתנה שלימה וחשובה. ומשום כך בענין בהמה גסה הריהו מודה לדעת סתם משנה (תוי"ט, תפא"י). ואילו בש"מ מביא גרסה שיש בה תוספת דברים בגמרא, ולפיה גם ר' יוסי סבור שלמדים דין זה מן הכתוב, אלא שהוא מבין ש"כן תעשה", שמשמעו עשייה יתירה על בכור אדם, אינו נוגע רק לבכור שור, אלא גם לבכור צאן (וראה בפירוש תולדות אדם לספרי במדבר יח, טו). הכהנים והלויים והעניים וכו' תרומה ומעשר בשכרן רש"י הסביר כי לא דווקא תרומה ומעשר, אלא כל אחד במתנות שהוא נוטל מבעל הבית, הכהן — בשלושתן; בבית הרועים — שהוא נוטל את הבכור, בבית הגרנות — שהוא נוטל את התרומה, ובבית המטבחים — שהוא נוטל את הזרוע הלחיים והשוק. ואילו על הלויים והעניים מדובר דווקא בבית הגרנות, שהלוי נוטל את המעשר הראשון, והעני — מעשר עני (רש"י). אבל יש מי שטען כי הגמרא בדיונה להלן מניחה שהברייתא מזכירה במכוון דווקא תרומה ומעשר, ולא מתנות אחרות (העמק שאלה סימן קלב). ואם עושין כן חיללו וכו' נוסח הדברים בתוספתא (דמאי פ"ה כ) הוא: ואם נתן — הרי אלו חולין. ומשם, וכן מדברי הירושלמי (ראה דמאי פ"ו ה"ד) עולה כי הכוונה היא

מסורת הש"ס ג. (הביטוי) חגיגה יח,א. ספרי דברים טז, ח. ילק"ש תורה שנה, שם שנו, שם תתקד. ד. מכליתא דרשב"י שמות כב, כט (בשנינו). וראה גם מכליתא שמות יג, יב. שם כב, יט. ספרי במדבר יח, טו. ילק"ש תורה שנה. ה. (לענין אחר) ב"מ סט,א. שם ב"מ פ"ה ז. ו. (בהרחבה ובשינויים) ירושלמי דמאי פ"ו ה"ב. שם נדרים פ"א ה"ג. שם קדושין פ"ב ה"ט. תוספתא דמאי פ"ה כ. ילק"ש תורה תשנט (כה"ע). ילק"ש נ"ך תקפט. ז. שם תוספתא דמאי פ"ה כ.

גרסות

שיתין בש"מ: שיתין יומין. לחכמים בש"מ: לחכמים ובתור חמשין יומין תו לא צריך לאימיה אימא וכן תעשה הוסיף לך הכתוב לתרוייהו אם כן לכתוב רחמנא וכן תעשה לבהמתך. לא מסרך הכתוב יש בכתי"ו וכן בש"מ: ולא מסרך הכתוב.

תנא מפני ששיניה יש בכתי"ו וכן בש"מ: מאי מפני שטיפולה מרובה ששיניה. ששיניה דקות בש"מ נוסף: מאי טעמא דר' יוסי אמר לך וכן תעשה אתרוייהו כתיב ולא מסרך הכתוב אלא לחכמים בהמה גסה בחמשין תו לא צריך לאימיה בהמה דקה עד תלתא ירחי צריך לאימיה. מאי ואומר — תמותו בכתי"ו חסר קטע זה. ובקשו חכמים בכתי"ו: ואמרו חכמים.

ג שנינו במשנה: אם אמר לו הכהן בתוך הזמן "תנהו ליי" — הרי זה לא יתן לו. ושואלים: מאי טעמא [מה טעם הדבר]? אמר רב ששת: מפני שגראה ככהן המסייע לבעלים בבית הגרנות, כלומר, בעבודת התבואה בגורן, שאסור ליתן לו את התרומה בשכר עבודתו. שהרי כהן זה, נראה כמציע לבעלים לחסוך את הטרחה וההוצאות הכרוכים בטיפול בבכור, ובתמורה הוא מקבל את הבכור. בענין זה תנו רבנן [שנו חכמים]:

הכהנים והלויים והעניים המסייעים בבית הרועים, כלומר, בעבודת הצאן, ובבית הגרנות, באיסוף ועימור התבואה, ובבית המטבחים, בעבודת השחיטה — אין נותנין להם תרומה ומעשר בשכרן, ואם עושין כן — חיללו את הקודש. ועליהן, על כהנים ולויים העושים כן, הכתוב אומר: "שחתם ברית הלוי" (מלאכי ב, ח), ואומר: "ואת

מאי [מה הטעם] של התוספת "ואומר"? מה הוסיף בכך? ומסבירים: — לכן תא שמע [בוא ושמע] דבר זה מן הכתוב: "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו". וממשיכה הברייתא: ובקשו חכמים לקונסן את הנותנים תרומה ומעשר לכהנים, ללויים ולעניים שעושים כן, ולהיות חוזרים ומפרישין עליהן תרומה משלם (שלימה), כדי שלא ירויחו כלל בדבר. ומפני מה לא קנסום? דלמא [שמא] יטעו לומר שתבואה זו הרייה טבל גמור, ומתוך כך אתי לאפרושי [יבואו להפריש] תרומות ומעשרות מן הפטור על החיוב, כלומר, מתבואה זו שכבר נפטרה מדין תורה מתרומות ומעשרות, על תבואה אחרת, החייבת מן התורה בתרומות ומעשרות, ואין זה מועיל לפוטרה. ומוסיפה הברייתא: ובכולן, אף שאסור ליתן תרומה ומעשר לכהנים בשכר עבודתם, מכל מקום יש בהן

אורה ההלכה הכהנים והלויים וכו' אסור לכהנים וללויים לסייע בבית הגרנות כדי ליטול מתנותיהם, וכל המסייע — חיללו את הקודש, ועליהם נאמר: "שחתם ברית הלוי". ואסור לישראל להניח לכהן וללוי שיסייעו, אלא נתן להם מתנותיהם בכבוד. כברייתא. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פ"ב ה"ח).

